У статті розглядається зміст педагогічних умов формування організаторських здібностей майбутніх учителів у процесі їх включення в роботу органів студентського самоврядування.

Ключові слова: *умова, педагогічна умова, організаторські здібності, студентське самоврядування.*

This paper deals content pedagogical conditions of organizational skills of future teachers in the process of their integration into the work of the student government.

Keywords: *condition, pedagogical conditions, organizational skills, student government.*

УДК 378.147.091.33 : 37

Ю.О. Будас
м. Вінниця, Україна

ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЛОВОЇ ГРИ

Постановка проблеми. Чисельні дослідження та рекомендації з використання ігрових методів навчання у вищих навчальних закладах зумовлюють необхідність аналізу педагогічного супроводу підготовки студентів до організації та проведення ділової гри. Забезпечення належного рівня компетентності викладача щодо використання ділових ігор у педагогічних ВНЗ вважається нами однією з передумов успішного застосування ділових ігор з метою підготовки студентів до майбутньої інноваційної педагогічної діяльності.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Запровадження педагогічних інновацій до підготовки фахівців є актуальною та незмінною темою досліджень науковців. Особистість викладача, рівень його компетентності щодо новітніх методів навчання, особливостей й умов їхнього використання у вищих навчальних закладах опрацьовується в дослідженнях таких науковців як І. Гордієнко-Митрофанової [1], К. Роджерса [7], Л. Козак [3], В. Кременя [4], Л. Лісіної [5] та інших. Науковці зауважують, що відсутність єдиної концепції, недбале вживання термінів створюють певні складнощі для використання ділової гри в навчально-виховному процесі, оскільки кожний дослідник та розробник мають власне бачення гри.

Мета статті — визначити умови педагогічного супроводу застосування ділових ігор з метою підготовки студентів до майбутньої ІПД.

Виклад основного матеріалу. Особистість майбутнього вчителя-інноватора формується під впливом особистості викладача-гуманіста, професіонала своєї справи, здатного до нетривіального розв’язання буденних завдань. Власна творчість викладача є взірцем для наслідування, стимулює розвиток креативності студентів. Тобто, формуючи інноваційну компетентність майбутніх учителів, проголошуючи особистісно-орієнтовані взаємини між майбутніми учителями та їхніми учнями, креативний підхід до вирішення професійних проблем, викладач має сам на власному прикладі демонструвати партнерські, суб’єкт — суб’єктні відносини, творити, застосовувати нові, інноваційні технології.

Ефективність залучення ділових ігор з метою підготовки майбутніх учителів до ІПД залежить від професіоналізму викладача, його професійної культури, світогляду та ставлення до студентів. Якщо для викладача пріоритетом виявляється не обсяг знань, які потрібно засвоїти студентам, а, в першу чергу, їхнє особистісне удосконалення, розвиток навичок творчого опанування навчальним матеріалом, самостійності пізнання, то усвідомлення необхідності змін призведе до цілеспрямованого впровадження методів активного навчання. Думка про використання ділової гри виявиться слушною для тих викладачів, які намагаються розвинути потенційні можливості та здібності своїх студентів, які усвідомлюють той факт, що не лише знання чи окремі навички впливають на розвиток фахівця, а їхнє комплексне практичне

© Ю.О. Будас, 2013

застосування.

Спостереження за навчальним процесом у ВНЗ, вивчення досвіду викладачів з практичного використання ділових ігор, опрацювання наукових джерел і власна практика залучення ділової гри до підготовки майбутніх учителів, дають підставу для виокремлення такої організаційно-педагогічної умови застосування ділових ігор з метою підготовки студентів до майбутньої ІПД: *забезпечення належного рівня компетентності викладача щодо використання ділових ігор у педагогічних ВНЗ*. Під компетентністю викладача щодо використання ділових ігор у навчально-виховному процесі ми розуміємо сукупність знань правил та принципів їх проведення, навичок конструювання й організації, впевненість у педагогічних можливостях ділової гри, психолого-педагогічну культуру, гуманістичний світогляд, практичний досвід учасника, налаштованість грати самому.

Існуючі нині методичні рекомендації є досить громіздкими та малозрозумілими для застосування на практиці. Якщо правила гри не зрозумілі для викладача чи він не готовий її організувати та провести, оскільки не впевнений у власних силах та реакції студентів, то завжди є альтернатива — використати мало зрозумілу чужу гру, створити власну (що є досить трудомістким та забирає багато часу) чи продовжувати дотримуватися традиційних форм і методів навчання. У більшості випадків вибирається останній варіант. У той самий час слід прислухатись до слів В. Платова [6, с. 8], який підкреслює, що будь-які розробки, які активізують процес навчання, потрібно лише вітати. Не перейматися думкою, чи будуть вони діловими іграми, конкретними ситуаціями чи ще якоюсь формою активного навчання, а розробляти ігри, застосовувати їх на практиці та не переживати через термінологічні труднощі. Це — другий етап, важливо почати рухатись вперед. Його думку продовжують В. Моісеєв та Д. Чернілевський [8, с.13], які також наголошують, що справжнім учителем можна вважати лише ту людину, котра випереджає теперішній день, «моделює» в своєму колективі майбутнє.

Науковцями сформульовано загальні вимоги до керівника ділової гри. Він має:

– бути обізнаним із документацією гри, знати її структуру, зміст, завдання та послідовність етапів;

– вміти чітко та зрозуміло пояснити суть завдань і способи оформлення їх рішень;

– під час обговорення тримати в полі свого зору всі ігрові групи, не зациклюватися лише на одних з них;

– створити таку ситуацію, коли розмовляють більше учасники гри, а не керівництво. Надати студентам якомога більше самостійності;

– вміти вирішувати конфліктні ситуації;

– намагатися виключити монологічне мовлення.

Звісно, за лаштунками ділової гри, метою використання якої є формування інноваційної компетентності майбутніх учителів, має фігурувати належний рівень знань викладача стосовно питань педагогічної інноватики. За необхідності він має проявити свою обізнаність при вирішенні суперечливих моментів, скерувати розвиток подій у потрібне креативне русло, надати вичерпне обґрунтування помилковості рішення однієї з команд чи вірності напряму думок іншої.

Під час залучення ділових ігор до процесу формування готовності майбутніх учителів до ІПД викладач насамперед має:

– бути обізнаним з основами педагогічної інноватики, документами, які забезпечують нормативну підтримку інноваційної педагогічної діяльності;

– володіти інформацією про освітні інновації, які здійснюються на сучасному етапі модернізації вітчизняної системи загальної середньої освіти;

– знати алгоритм освоєння запозичених інновацій, а також тих, які були створені в межах школи;

– орієнтуватися в параметрах оцінювання нових ідей та типових помилках при їхньому виборі.

На процес прийняття рішення щодо використання ділових ігор впливають різноманітні фактори, серед яких варто згадати професійну культуру. До основних ознак психолого-

педагогічної культури викладача ми відносимо не лише досконале знання свого предмету і вміння донести його до слухачів у найбільш цікавій та доступній формі (педагогічна майстерність), розвинуті педагогічні здібності, але й педагогічний такт, витримку, терплячість, самовладання, почуття гумору, вміння бачити в студентах перш за все особистостей із почуттям гідності, власними судженнями і поглядами, інколи протилежними до поглядів викладача.

Всупереч дослідженням та порадам науковців ділові ігри досі рідко використовуються в практиці ВНЗ України. Малоймовірно, що педагог, який не володіє методикою організації ділової гри, виявить бажання використати її. Також виявляється недостатнім лише знати особливості та принципи проведення ділових ігор, розбиратися в технології їхнього застосування. Потрібні щире зацікавлення ігровими методами підготовки фахівців, налаштованість на гру, настроєність на ігрову взаємодію зі студентами.

Для очікуваного і позитивного ефекту використання ділових ігор перелік вище зазначених ознак ми поповнимо наступними: викладач має володіти акторськими здібностями, бути справедливим, толерантним, креативним, відкритим для критики, користуватися авторитетом серед студентів, проте при цьому не нав'язувати своєї думки, бути сміливим. Сумнівно, що викладачу, який є похмурим, нетовариським, нудним або зверхнім, вдасться налаштувати студентів на гру, створити необхідну емоційну атмосферу. Не варто недооцінювати такі якості особистості як приязність, комунікабельність, доброзичливість, тактовність, уміння прислухатись до проблем студентів, йти їм на зустріч, співпрацювати, знаходити спільну мову з кожним — це те, що знаходиться за лаштунками ділової гри, але виявляється не менш ваговим, ніж обізнаність з технологією її проведення. Суб'єктивний чинник відіграє найголовнішу роль у залученні ігрових методів до фахової підготовки студентів.

Доводиться з прикрістю констатувати, що педагоги, котрі мають великий стаж викладацької діяльності, як правило, через консерватизм мислення не поспішають відмовлятися від усталеної схеми проведення занять, рідко бажають залучати ігрові методи до власної педагогічної діяльності. Усвідомлюючи значущість інноваційних та інформаційних технологій, вони пасивно сприймають ідею власної участі в модернізації вищої професійної школи, утримуються від активного впровадження нововведень у навчально-виховний процес. Використанню ділових ігор перешкоджають так звані антиінноваційні бар'єри, які, зазвичай, маскуються під сумнівами щодо педагогічних можливостей такої технології, поверховим знанням суті нового педагогічного явища, пасивністю. До зовнішніх бар'єрів належать: соціальні, організаційні, методичні та матеріально-технічні, до внутрішніх — психологічні (особистісні) бар'єри, які приховують глибинні особистісно-професійні проблеми. Тобто, ми спостерігаємо парадоксальну ситуацію, коли викладачі готують студентів до майбутньої педагогічної творчості, розповідають про необхідність постійного самовдосконалення, водночас нічого не змінюючи у власному стилі викладання.

Більшість викладачів і досі продовжують дотримуватися традиційних методів роботи, вимагають від студентів копіювання усталених методичних прийомів, орієнтують майбутніх учителів на середнього учня, виконання програми. Креативність та незалежність думки, бажання відійти від стереотипу педагогічної діяльності розцінюються як упертість, піддаються критиці. Викладачі не виказують зацікавленості та бажання залучати ділові ігри до своєї роботи, оскільки традиційні методи навчання наділяють їх певним авторитетом, більш вагомим знанням у порівнянні зі студентами, що надає їм право навчати, а інколи й поважно повчати. Натомість у ділових іграх викладач відіграє роль режисера, який все і всіх організував, але на сцені видно лише акторів-студентів, які самостійно приймають рішення, здобувають знання, діють відповідно до своїх здібностей та намагань, а режисеру-викладачу залишається лише спостерігати за грою і тільки після завершення висловити свою думку. Причому ця думка не є кінцевим вердиктом чи мірилом дій, вказівкою, а виявляється порадою, власним баченням, побажанням.

Зробити гру своїм спільником, ефективно її організувати вдається не кожному, хоча у наш час мало хто з психологів, педагогів піддає сумніву її вагу та можливості. Пов'язано це, перш за

все, з необхідністю грати самому, бути на рівних, показувати приклад, проте пам'ятати й зберігати мету гри, вести до неї учасників. Як слід познайомитися із діловими іграми можна лише «всередині» самої гри, коли безпосередньо береш у ній участь, усвідомлюєш переваги та недоліки такого методу навчання, приміряючи її на себе та своїх студентів.

Такої самої думки притримується і І. Гордієнко-Митрофанова, котра виділяє співробітництво як гуманістичну ідею спільної розвиваючої діяльності учнів і вчителя, що знаходить найбільш «природне» втілення в ігровій діяльності. «Гра краще за інші форми діяльності пристосована для втілення ідеї співпраці, оскільки в уміло організованій грі педагог бере участь не як сторонній спостерігач, а як учасник гри, й тоді граючому (учню) відкриваються не тільки відчуття його ролі, відчуття партнерів (наприклад, членів його команди), але й педагога. У грі вчитель (викладач) одержує статус учасника гри, тобто рівного партнера. Саме механізми співпраці з учителем (викладачем), а зовсім не суперництва, є пріоритетними в ігровій поведінці і ігровій взаємодії» [1, с. 53].

У грі викладач може займати три позиції: бути її центром, керівником, виконувати функції одного з гравців або експерта та залишити гравців і навіть піти з аудиторії. Зважаючи на погляди науковців, необхідно поступово, методично і дидактично обґрунтовано прагнути самоорганізації діяльності студентів, надаючи їм у кожній грі все більше незалежності та відповідальності. Проте наважитись надати абсолютну свободу дій учасникам може лише справжній лідер, котрий користується неабияким авторитетом серед студентів, впевнений у собі. Викладач веде гру, проте не має права нав'язувати власну точку зору, схиляти до прийняття якогось рішення. Тобто, важливо стимулювати незалежність, самостійність студентів, які є кроком до творчості, але зберігати при цьому терпимість та неупередженість, спонукати до висловів, проте уникати впливу власного досвіду.

Також слід пам'ятати, що для успішного проведення гри викладачеві необхідно бути активним та емоційним, відчувати гру, настрій студентів, захопитися грою та передати це захоплення іншим учасникам. Для ефективної ігрової взаємодії організаторам ігор слід дотримуватися наступних порад [2, с. 35]:

1. Не протиставляйте себе студентам. Звертайтесь до них не «ви», а «ми», об'єднуйте гравців та ведучих не лише на словах. Кожний учасник має відчути причетність до того, що відбувається. Лише тоді можна проявити себе, спробувати щось нове.

2. Поводьтеся із гравцями на «рівних». Неможливо змусити грати ані студентів, ані викладача. Якщо ви не знайшли контакту із групою, то не слід принизливо просити зіграти, або зверхньо наказувати. Вибирайте «золоту середину» — гру на рівних. Вона свідчить про рівність відносин, готовність і бажання співробітництва, повагу один до одного і до того, що відбувається.

3. Доведіть гру до логічного завершення та не забудьте поставити наприкінці емоційну крапку.

Існує думка, що задля гри ми надягаємо маску. Проте водночас учасники діють так, як діяли б насправді, не маскуючись. Гра проявляє наші істинні мотиви, прагнення, можливості, загострює відносини, оголює психологічні проблеми, конфліктні взаємини. Недарма ділові ігри широко використовують у психології, оскільки керівник, спостерігаючи за учасниками, має нагоду дослідити ті якості особистості, які, зазвичай, є прихованими від сторонніх, дізнатися більше про особистість своїх студентів. Ця особливість ділової гри вимагає від викладача знань психології, властивостей психотерапевта. Організатор має адекватно та виважено оцінювати емоційний стан гравців, їхню поведінку, попереджувати можливість загострення справжнього, вже не ігрового конфлікту, брати до уваги індивідуально-психологічні особливості учасників. Саме в діловій грі проявляється дійсна педагогічна майстерність викладача.

Викладачеві мало скласти ділову гру чи ознайомитися зі схемою її проведення. Потрібні мужність, організаторські здібності, тактовність, енергія, а головне бажання та віра в успіх. Перш ніж використовувати ділову гру, викладач має переконатися в її дієвості. Найбільше цьому сприятиме для початку власна участь у ролі «експерта» чи асистента ведучого.

Під час проведення педагогічного експерименту ми зауважили подвійну реакцію викладачів предметів педагогічного циклу на пропозицію щодо використання ділових ігор для підготовки майбутніх учителів до ІПД, що відображає, певною мірою, дійсну картину ставлення педагогічної спільноти до інноваторів. З одного боку, всі погоджуються із тезою про необхідність формування інноваційної компетентності студентів, у той самий час вказують на відсутність прямого зв'язку з предметами та спецкурсами, які викладають.

Ми приєднуємося до думки науковців, що формування готовності майбутніх учителів до ІПД є опосередковано складовою частиною кожного предмету педагогічного циклу, фахової дисципліни. Кожний викладач має докладати зусиль для зацікавленості студентів новими методиками, інтерактивними технологіями, новаціями, які удосконалюють навчально-виховний процес. Формування особистості майбутнього вчителя, готового до творчого вирішення професійних проблем, є загальним завданням фахової підготовки у ВНЗ.

Нерозуміння сутності інновацій, що призводить до сприйняття інноваторів неначе революціонерів, які мають повністю переінакшити існуючу освітню систему, спричиняє в свою чергу відстороненість від процесу формування інноваційної компетентності майбутніх учителів. Розробленими діловими іграми ми намагались донести до студентів та викладачів думку, що інноватори — це, перш за все, вчителі, які, заради успіхів учнів, готові змінюватися, удосконалюватися, досягати педагогічної майстерності, а за відсутності методів і форм навчання, які задовольняють їхні потреби, — створювати власні. Метою справжніх інноваторів є не руйнування традицій, а розумне й виважене поєднання їх з більш сучасними, якіснішими розробками.

Висновки. Отже, відповідно до нашого дослідження при конструюванні ділових ігор, а також під час організаційно-методичної підготовки до їхнього застосування слід зважати на рівень компетентності викладача щодо використання ділових ігор у педагогічних ВНЗ. Належний рівень знань викладача стосовно питань педагогічної інноватики, його обізнаність щодо правил та принципів проведення, конструювання й організації ділової гри, впевненість у її педагогічних можливостях, психолого-педагогічна культура, гуманістичний світогляд, практичний досвід учасника, налаштованість грати самому є пріоритетними моментами педагогічного супроводу підготовки студентів до інноваційної педагогічної діяльності засобами ділової гри.

Література:

1. Гордієнко-Митрофанова І.В. Теоретичні та методичні основи побудови ігрової маніпулятивної педагогічної технології ІТООД МАРО: Монографія / І.В. Гордієнко-Митрофанова. — Х.: Майдан, 2006. — 324 с.
2. Игра в тренинге. Возможности игрового взаимодействия / Под ред. Е.А. Левановой. — Спб.: Питер, 2006. — 208 с.
3. Козак Л.В.Методологічні засади інноваційної професійної діяльності викладача вищої школи / Л.В.Козак. // Теоретико-методологічні проблеми неперервної професійної освіти. Ч.1. — С. 11-16.
4. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи) / В.Г. Кремень. К. : Грамота, 2003. — 216 с.
5. Лісіна Л. Особливості інноваційної діяльності викладача інституту післядипломної педагогічної освіти // Вісник Львів. ун-ту. Серія педаг. 2009. 25. Ч. 2. — С. 92-100.
6. Платов В.Я. Деловые игры: разработка, организация, проведение: Учебник / В.Я. Платов. — М.: Профиздат, 1991. — 191 с.
7. Роджерс Н. Творчество как усиление себя / Н. Роджерс // Вопр. психологии. — 1990. — № 1. — С. 164-168.
8. Чернилевский Д.В. Креативные аспекты становления образовательной системы: Монография / Д.В. Чернилевский, В.Б. Моисеев, А.П. Шаповалов. — М.: РИО МГТА, 2003. — 152 с.

У статті вивчається педагогічний супровід проведення ділових ігор, спрямованих на формування готовності студентів до інноваційної діяльності.

Ключові слова: *ділова гра, інноваційна педагогічна діяльність, педагогічний супровід.*

В статье изучается педагогическое сопровождение проведения деловых игр, которые нацелены на

формирование готовности студентов к инновационной педагогической деятельности.

Ключевые слова: *деловая игра, инновационная педагогическая деятельность, педагогическое сопровождение.*

The pedagogical assistance for conducting simulation games which aim at the formation of students' readiness for innovative teaching activity has been investigated in the article.

Keywords: *simulation, innovative teaching activity, pedagogical assistance.*

УДК 378.2:316.35

О.В. Васюк
м. Київ, Україна

ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Постановка проблеми. Теоретичний аналіз проблеми формування професійної спрямованості майбутніх соціальних педагогів, вивчення педагогічної практики переконують, що цей процес є вкрай динамічним, суперечливим. Цей факт, з одного боку, обумовлюється складною структурою спрямованості, а з іншого — постійними впливами об'єктивних та суб'єктивних факторів розвитку цієї інтегративної властивості особистості.

Зауважимо, що здійснення системної, цілеспрямованої діяльності щодо формування професійної спрямованості майбутніх соціальних педагогів у вищому аграрному навчальному закладі актуалізує досліджувану проблему, посилює її значенням для розвитку суспільства і країни, розв'язує складну суперечність між усталеною традиційною підготовкою соціальних педагогів для професійної діяльності в умовах сільського соціуму і сучасними соціальними вимогами до випускників соціально-педагогічних спеціальностей.

З метою всебічного вивчення досліджуваного феномену варто, на нашу думку, розглядати процес формування професійної спрямованості майбутніх соціальних педагогів як педагогічну систему. Потреба у системному підході обумовлена, насамперед, необхідністю урахування всієї сукупності елементів, що знаходяться у діалектичному взаємозв'язку і відображають суб'єктивну та об'єктивну сторону вказаного процесу.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Варто зазначити, що в психолого-педагогічних дослідженнях напрацьовано значний матеріал щодо розробки соціально-педагогічних систем. Серед них слід вказати на дослідження О. Бєлової, В. Безпалька, Н. Брюханової, Ю. Галагузової, Ю. Конаржевського, В. Краєвського, А. Лігоцького, І. Лікарчука, П. Лузана, Н. Рідей, В. Сидоренка, А. Уемова, які розробили засадові положення застосування системного підходу при підготовці фахівців, зокрема, і у ВНЗ.

Формулювання цілей статті. Наявні теоретичні напрацювання будемо розглядати як підґрунтя для створення педагогічної системи формування професійної спрямованості майбутніх соціальних педагогів, що і є метою дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливі думки з приводу застосування методології системного підходу до дослідження педагогічних об'єктів висловлює А. Лігоцький. Учений стверджує, і з цим варто погодитися, що означена методологія виникла як виклик довготривалому пануванню аналітичних способів наукового дослідження, яких недостатньо тоді, коли потрібно в об'єкті, що розглядається, співвіднести між собою зовні непорівнянні його частини чи частини та ціле, коли виникає потреба відшукати аналогію і подібність в явищах різної природи [5].

Насамперед, варто визначитися з поняттям «педагогічна система». Загальновизнано, що система — це не просто набір певних складників, а їх взаємопов'язана множина. У тлумачному словнику української мови система визначається як структура, що становить єдність

© О.В. Васюк, 2013